

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY

Poslanecká sněmovna

2017

VII. volební období

Pozměňovací návrh
poslance Jiřího Zlatušky

k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 563/2004 Sb.,

o pedagogických pracovnících, a o změně některých zákonů,

ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

(sněmovní tisk [959](#))

1. Do § 29 novely se za odst. 1 vkládá odst. 2: „(2) Kariérní systém se dále vztahuje na učitele, který
  - a) je zaměstnancem právnické osoby vykonávající činnost školy,
  - b) získal vysokoškolské vzdělání studiem v magisterském studijním programu a
  - c) má praxi v práci s dětmi¹ nebo vyučuje na vysoké škole nebo má praxi v řídicí činnosti nebo v činnosti ve výzkumu a vývoji v délce dvou let nebo splňuje požadavky § 3, odst. 1., písm. b), ale pro jiný stupeň školy.“

Dosavadní odst. 2 se označí jako 3.

2. Do § 29g novely se za odst. 2 vkládá odst. 3: „(3) Pokud učitel vykonává přímou pedagogickou činnost podle § 32, odst. 1 písmeno e), určí ředitel školy způsob doplnění profesních kompetencí, zpravidla podle § 22 odst. 1 nebo 2.“

Následující odstavce se přečísľují.

3. Do § 29g novely se za odst. 6 vkládá odst. 7: „(7) Učitel, který úspěšně absolvoval atestační řízení pro druhý kariérní stupeň, splňuje předpoklady podle §3, odst. 1 pro stupeň školy, ve kterém absolvoval adaptační období.“
4. V § 32 novely, odst. 2 se za písm. d) vkládá nové písm. e): „(e) nejdéle po dobu adaptačního období podle § 29d, pokud splňuje předpoklady podle § 29 odst. 2.“
5. Do novely se za § 36 vkládá § 36a: „(§ 36a) Ustanovení § 29, odst. 2 a § 32, odst. 2, písm. e) pozbývají platnosti uplynutím sedmi let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“

V tezích vyhlášky o atestačním řízení v kariérním systému učitelů [k § 29k, odst. 1, písm. b) zákona] by pak bylo žádoucí doplnit do části **Obsah, forma a průběh atestačního řízení** písm. c ve znění: „(c)

1

¹ Např. vedení skautského či sportovního oddílu, práce asistenta učitele, nekvalifikovaná výuka ve škole, práce v družině apod.

v případě učitele, který je zařazen do kariérního systému podle § 29, odst. 2, též zvládnutí profesních znalostí a dovedností podle standardu učitele podle vyhlášky k § 29a, odst. 3.“

Důvodová zpráva

Současné znění zákona o pedagogických pracovnících striktně reguluje přístup k učitelské profesi. Už nyní je ale v několika krajích kritický, stěžejně řešitelný a stále rostoucí nedostatek učitelů některých aprobací (fyzika, matematika, první stupeň). Leckde učí na druhém stupni i na střední škole češtináři fyziku, což současný zákon kupodivu umožňuje.

S populační vlnou, která postupně prochází prvním stupněm, s nárůstem počtu tříd, s nímž se počítá v souvislosti se změnami financování škol, a vzhledem k nepříznivé věkové skladbě učitelů se v horizontu několik let situace ještě prohloubí a zasáhne všechny aprobace.

Cílem návrhu je dočasně vytvořit přiměřené podmínky, aby se učitelé mohli stát i další lidé s vysokoškolským vzděláním v magisterském studijním programu, kteří jednoznačně prokážou předpoklady k výkonu práce učitele, jako je to běžné v zahraničí.

Novela zákona počítá s třemi kvalifikačními stupni. Podle novely každý začínající učitel nastupuje do prvního kariérního stupně a absolvuje dvouleté adaptační období, které je zakončeno poměrně náročným atestačním řízením.

Návrh má za cíl umožnit přijímání vysokoškolsky vzdělaných pracovníků i bez formální kvalifikace v zákoně a dát možnost ředitelům škol možnost v případě uložit doplnění potřebné kvalifikace. Vychází se zde fakticky z principu, který je obdobný tezi „šedá je teorie, zelený je strom života“ (ÚS 3350/15) a zohlednění skutečnosti, že ne „vše, k čemu se lze teoreticky připravit, má také vždy praktický význam a uplatnění a naopak, že pro praxi jsou často důležitější i poznatky a zkušenosti, které žádná škola nenabízí nebo dokonce poskytnout ani nemůže“ (ibid). Zásadním cílem tohoto návrhu je předejít pozdějším ad hoc změnám obdobným např. snižováním požadavků na vzdělání ve skucebním zákoně – je vhodnější mít systémovou možnost přijímat pod dozorem ředitele školy vysokoškolsky vzdělané pracovníky motivované k učení než spoléhat na možnost v případě nouze nechat učit např. pouze středoškoláky. Atestační řízení je přitom vhodnějším a rychlejším způsobem faktického doplnění kvalifikace pod dozorem již zkušených učitelů, než by bylo formalistické trvání na získání pedagogické kvalifikace cestou, která jinak odpovídá studiu pracovníků, kteří vysokoškolské vzdělání dosud nemají.

1. Do adaptačního období, tedy do prvního atestačního stupně, může nastoupit také ten, kdo získal odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním v magisterském studijním programu a současně má zkušenosti v práci s dětmi nebo vyučuje na vysoké škole nebo má zkušenosti s vedením a řízením lidí nebo pracoval ve výzkumu a vývoji, ale nemá formální kvalifikaci podle zákona nebo má kvalifikaci pro jiný stupeň školy².
2. Ředitel určí doplnění pedagogických kompetencí podle skutečných potřeb a individualizovaně. Nemá přitom povinnost postupovat formalisticky a vyžadovat získávání kompetencí studiem srovnatelným studiem studentů, kteří teprve získávají vysokoškolské vzdělání, ale má možnost

² Je věcí jednání a rozhodnutí, jak tuto část přesně upravit.

přihlédnout ke skutečným potřebám a dispozicím pracovníka, stejně jako stupni školy, na které bude výuku vykonávat.

3. Skutečnost, že nemá požadovanou pedagogickou kvalifikaci, se zohlední v jeho osobním plánu profesního rozvoje, který bude sestaven tak, aby získal požadované profesní kompetence. Dosažení požadovaných profesních kompetencí se pak ověří v atestačním řízení.
4. Ten, kdo absolvoval vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu a po dvouletém adaptačním období úspěšně absolvoval atestační řízení, poté bude splňovat požadavky § 3, odst. 1., písm. b) pro stupeň školy, ve kterém absolvoval adaptační období.
5. Navrhované změny 1, 2 a 3 platí po dobu sedmi let.

Shrnutí:

- A. Již dnes je v některých aprobacích nedostatek učitelů, který se v průběhu několika let bude zhoršovat. V roce 2021 bude chybět nejméně 5 500 prvostupňářů. Hrozí, že opět dojde k zaměstnávání maturantů.
- B. Existuje řada zájemců o práci učitele, kteří z různých důvodů nemohou absolvovat pedagogickou fakultu ani doplňující studium na pedagogických fakultách, ale pro školy by byli přínosem. Ať už jde o čerstvé absolventy neučitelských oborů, nebo stále více o zkušené manažery či odborníky z různých oblastí, kteří hledají práci s větší možností seberealizací.
- C. V zahraničí je v řadě zemí běžné, že do škol mohou na omezenou dobu jako učitelé nastoupit vysokoškoláci bez formální kvalifikace.
- D. Zahraniční analýzy i pozorování ČŠI vyvracejí přesvědčení, že kvalita výuky závisí na formální kvalifikaci učitele.
- E. Argumentace analogií profese učitele s jinými regulovanými profesemi (lékaři, právníci) typu „*Přece byste se nenechal operovat do někoho bez lékařského titulu*“ je nekorektní.
- F. Nejprve je nutné stanovit standard učitele a vymezení požadavků na profesní kompetence učitele.

Věcné argumenty podporující teze návrhu:

A. Nedostatek učitelů

Již v roce 2015 chybělo 4 334 učitelů (viz tabulka). Jen ve Středočeském kraji je to 869 učitelů a v některých oborech (matematika, fyzika, první stupeň) je situace kritická. Navíc se na tyto obory hlásí zcela nedostatečný počet uchazečů (např. na fyziku viz https://jcmf.cz/sites/default/files/Z-3_AF-PXII_S-Novak.pdf).

Tabulka 27: Hlavní nedostatkové aprobace/specializace - počet vykázaní (celkové a krajské počty)

Území	Aprobace/Specializace											
	1. stupeň ZŠ	Anglický jazyk	MŠ	Fyzika / Fyzikální obory	Informatika / Informatické obory	Matematika / Matematické obory	Hudební výchova / Hudební obor	Chemie / Chemické obory	Tělesná výchova / Tělesná kultura, tělovýchova a sport	Výtvarná výchova / Výtvarný obor	Německý jazyk	Pedagogika, učitelství a sociální péče
Česká republika	819	774	724	405	324	252	230	199	184	176	148	99
	17,1%	16,2%	15,1%	8,5%	6,8%	5,3%	4,8%	4,2%	3,8%	3,7%	3,1%	2,1%
Hlavní město Praha	95	69	73	61	49	31	15	13	7	12	14	12
Jihočeský kraj	27	16	37	22	18	14	8	14	7	6	2	12
Jihomoravský kraj	61	53	78	28	29	9	14	17	11	14	7	7
Karlovarský kraj	17	39	18	26	14	20	17	14	12	7	12	1
Kraj Vysočina	33	46	35	19	20	9	14	7	20	13	6	5
Královéhradecký kraj	52	43	25	14	13	9	23	5	12	16	12	9
Liberecký kraj	37	40	31	19	19	13	10	8	7	11	8	2
Moravskoslezský kraj	72	70	58	26	18	5	11	25	11	22	10	8
Olomoucký kraj	69	47	31	13	13	8	12	19	6	8	7	1
Pardubický kraj	50	48	47	15	16	3	11	4	10	10	7	2
Plzeňský kraj	38	40	41	17	18	6	15	10	13	12	7	4
Středočeský kraj	188	144	141	76	48	77	55	21	43	28	29	19
Ústecký kraj	32	83	60	52	37	41	18	38	19	12	18	12
Zlínský kraj	48	36	49	17	12	7	7	4	6	5	9	5

Zdroj MŠMT, 2015

MŠMT nebo Česká školní inspekce by měly mít novější data.

Vývoj je celkově velice nepříznivý:

1. Přibývá dětí zejména na prvním stupni, kam se postupně z mateřských škol přesouvá populační vlna. Jen v příštím roce lze očekávat, že počet žáků prvního stupně se zvýší cca o 15 000, což bude znamenat potřebu dalších 600 až 1 000 učitelů prvního stupně, kterých už v roce 2015 chybělo 819. Přitom kvalifikační požadavky zákona právě pro výuku na prvním stupni jsou nejpřísnější.
2. V souvislosti s nedávnou změnou financování škol (poslední novela školského zákona 561/2004 Sb., ze dne 18. ledna 2017) předkládací zpráva počítá v prvním roce realizace s dalšími výdaji ve výši 2,5 až 5 mld., což jsou vesměs mzdové náklady spojené s vyšším počtem tříd a skupin, a tedy i s vyšším počtem učitelů. Jen v roce 2018 bude zapotřebí dalších 5 až 10 tisíc učitelů!
3. Čeští učitelé jsou jedni z nejstarších v OECD. Na základních školách je třetina učitelů starších 50 let, na středních školách dokonce 47 % (Education at a Glance 2016: OECD Indicators © OECD 2016, str. 447). To znamená, že každý rok odejde do důchodu asi 4 000 učitelů.
4. Počet absolventů pedagogických oborů se pohybuje kolem 4 000 ročně. V roce 2016 bylo v magisterských programech Pedagogika, učitelství a sociální péče všude 3 814 absolventů (včetně distančního a kombinovaného studia), viz http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f4.html. Z toho minimálně 20 % tvoří obory sociální práce. Z pedagogických oborů bohužel nenastupuje do škol kolem 60 %. Je tedy možné počítat maximálně s cca 1 300 novými učiteli, kteří reálně do škol nastoupí. Avizované navýšení financí pro pedagogické fakulty a s tím související vyšší počet přijímaných se v počtu absolventů může projevit nejdříve v horizontu pěti let, tedy v roce 2022. Je přitom zcela nedostatečné. 4 000 odcházejících učitelů oproti 1 300 novým by vyžadovalo ztrojnásobení (!) současných kapacit. Nastává pak stejný problém jako u mediků: Kdo bude takové počty učit?
5. Nejvážnější je situace na prvním stupni. Celkem zde bylo v roce 2015/2016 36 337 učitelů (<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>, tabulka C1. 12), z nich starších 50 let je 34 % (přes 12 000). Do důchodu tak ročně bude odcházet asi 1 100 učitelů. Přitom absolventů příslušného oboru bylo mezi roky 2009 a 2015 postupně 798, 700, 567, 644, 553, 530, 523 (viz <http://krakatau.uiv.cz/statistikyvs/bilance.aspx>) a vzhledem k současnému počtu studujících nelze

očekávat, že do roku 2021 počet absolventů překročí 550. I když prvostupňářů do škol nastupuje relativně více, než je tomu u jiných učitelských oborů, i tak je nutné odečíst minimálně 20 % těch, kteří nastoupí jinam nebo půjdou např. na mateřskou dovolenou. Současný deficit v počtu prvostupňářů (již minimálně 2 000) se tak bude každoročně zvyšovat o dalších 700 osob. A pokud nebudou přijata adekvátní opatření, dosáhne v roce 2021 deficit minimálně počtu 5 500. Kvalifikovaný učitel bude chybět v každé sedmé třídě. V zákoně sice existují i jiné cesty k požadované kvalifikaci (§ 7, odst. 1, písm. b, c, d), jejich možnosti jsou však omezené a hlavně znamenají další deficit učitelů jinde. Navíc je omezuje i to, že jsou placené.

6. Při navyšování počtu přijímaných na pedagogické fakulty ovšem vyvstává otázka jejich kvality. Viz např. <http://www.ceskaskola.cz/2017/01/michal-komarek-matematiku-fyziku-nema.html>, kde o zrušení přijímacích zkoušek na obor fyzika mluvil 18. ledna 2017 ve Studiu 6 České televize děkan pedagogické fakulty ZČU Miroslav Randa. O matematiku a fyziku není mezi uchazeči zájem, dlouhodobě hlavně o fyziku. Přijímačky ale fakulta možná zruší pro celý obor. Společnost Scio na základě analýzy dat z Národních srovnávacích zkoušek trvale poukazuje na slabé studijní předpoklady zájemců o pedagogické fakulty, viz <https://www.scio.cz/o-spolecnosti/pro-media/tiskove-zpravy-a-aktuality/prilakejme-k-pedagogice-studenty-ktere-by-bavilo-ucit.asp>, kde se mj. mluví o tom, že více než třetina uchazečů o pedagogické obory má IQ pod 100.

Hrozí zamětnávání maturantů

Znění zákona rozlišuje pouze učitele splňující kvalifikační předpoklady podle § 3, odst. 1 a nesplňující. Nic mezi tím. Podle novely § 22, odst. 7: „(7) Právnická osoba vykonávající činnost školy nebo školského zařízení může zajišťovat výchovu a vzdělávání po nezbytnou dobu a v nezbytném rozsahu pedagogickým pracovníkem, který nesplňuje předpoklad odborné kvalifikace, pokud nemůže tyto činnosti zajistit pedagogickým pracovníkem s odbornou kvalifikací.“

To ovšem znamená, že při objektivním nedostatku učitelů splňujících požadavky zákona (a tato situace již v některých krajích nastala) může škola zaměstnat na místě učitele např. i maturanta, který je podle § 3 svéprávný, bezúhonný, zdravotně způsobilý a prokázal znalost českého jazyka. Navíc se na takového nekvalifikovaného učitele kariérní systém nevztahuje, a tedy může pracovat bez metodického vedení i bez podpory uvádějícího učitele.

Navrhovaný pozměňovací návrh ovšem otevírá další možnosti, a tak nepřímo školám stanoví povinnost na takové místo nejprve hledat vysokoškoláka se zkušeností v práci s dětmi či s jinými podstatnými zkušenostmi. Což je jistě lepší řešení než přijímat maturanty.

Situace je analogická se situací kvalifikace zdravotních sester. Z důvodů jejich akutního nedostatku se ukázalo jako nezbytné výrazně snížit (zřejmě přehnané) požadavky na jejich kvalifikaci. Z požadavku maturity a ukončeného bakalářského studia (4+3) na pouhý jeden rok na VOŠ (4+1).

Celkově tedy máme již nyní deficit asi 5 000 učitelů, který se každoročně zvyšuje cca o 2 700. A v roce 2018 navíc ještě dojde k jednorázovému navýšení nejméně o 5 000. Je dost pravděpodobné, že ani navrhovaný pozměňovací návrh na řešení situace nebude stačit. Je však relativně „bezbolestný“ oproti řešení, které by se při takto velkém nedostatku učitelů brzy objevilo – umožnit učit bakalářům, či dokonce jen maturantům, jak tomu na prvním stupni bývalo. Pozměňovací návrh trvá na magistrech. Vyřeší alespoň část problému a v budoucnu usnadní hledání méně dramatických řešení.

B. Kvalitní zájemci o práci učitele

Existuje řada zájemců o práci učitele, kteří z různých důvodů nemohou nebo nechťejí absolvovat pedagogickou fakultu ani doplňující studium, ale pro školy by byli přínosem.

1. Mezi studenty vysokých škol (i mezi uchazeči o studium), kteří ale nestudují v učitelských oborech, je řada schopných zájemců o práci učitele. Viz projekt studentů Vý(l)uka, např. <http://student.e15.cz/q-a/clenove-spolku-vyluka-ucitel-by-mel-spis-mit-rolu-pruvodce-nez-vsevedouciho-boha-1297520> nebo Lidové noviny 31. května 2016. S typickým postojem „*žít se tím nechci, ale učit by mě bavilo*“. O projekt TeachForSlovakia (viz dále) je velkých zájem, v minulém roce se přihlásilo na 300 zájemců.
2. Přibývá vysoce kvalifikovaných odborníků i vysoce postavených manažerů, kteří po letech v „korporátu“ hledají smysluplnější práci a jsou ochotni jít učit i za nynějších platových podmínek. Současné znění zákona jim však takové pokračování kariéry znemožňuje či komplikuje. Přitom jejich zkušenosti (odborné, manažerské i lidské) by byly pro školy přínosem. Mj. proto, že by mohli přinášet nejnovější poznatky, které se jinak do škol dostávají se zpožděním.
3. Podle současných pravidel v českých školách nemůže učit „Einstein“ ani ministr školství. Ale především nemůže na základních či středních školách učit ani řada vysokoškolských učitelů, asistentů, docentů a profesorů, kteří připravují učitele na pedagogických fakultách či učí na jiných fakultách. Učí sice na vysoké škole, ale formální kvalifikaci pro základní a střední školu nemají.

C. Jak to funguje v zahraničí

V řadě zemí mohou za určitých podmínek učit i lidé bez formální pedagogické kvalifikace. Někde je dokonce do škol aktivně lákají. Např. program Teach First funguje v Británii, v řadě zemí pak Teach For... America, Australia, China, India, Nepal atd. Např. na Slovensku viz <http://www.teachforslovakia.sk/pridaj-sa/o-programe/>. Program je založen na tom, že nejlepší absolventi vysokých škol nastupují jako učitelé: „*Účastníci učia okolo 24 hodín týždenne na 1. alebo 2. stupni ZŠ, rôzne predmety, podľa potrieb školy. Učia sa viest druhých, rastú ako lídri a pomáhajú deťom a školám, ktoré to najviac potrebujú. Väčšinou pracujú s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.*“ Slovenská legislativa také umožňuje řediteli zaměstnat člověka bez pedagogické kvalifikace na dobu dvou let.

V Německu stálá konference přijala v prosinci 2013 pravidla pro minimální požadavky na učitele bez učitelské přípravy na pedagogických fakultách. Tyto minimální předpoklady zahrnují: magisterský titul nebo jeho ekvivalent, ze kterého mohou být odvozeny alespoň dva aprobační předměty; **absolvování přípravné služby nebo srovnatelné praxe** (v návrhu adaptační období), **která zaručuje základní pedagogické kompetence** skrze druhou státní zkoušku nebo ekvivalentní zkoušku (v návrhu atestační řízení). Což v jiné terminologii věcně správně odpovídá logice předloženého pozměňovacího návrhu. Podobné podmínky jsou i v jiných zemích EU, OECD.

V řadě zemí OECD jsou také na učitele kladeny nižší formální požadavky, např. v Rakousku pro vyučování na obecných středních školách (*Neue Mittelschulen* nebo *Hauptschulen*) postačuje bakalářský titul.

Více viz Parlamentní institut Srovnávací studie č. 5.369 <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=105506>.

D. Formální kvalifikace není zárukou kvality

Zahraniční analýzy i pozorování ČŠI vyvracejí přesvědčení, že učitelé bez formální kvalifikace jsou méně kvalitní. Mnozí ředitelé škol stále drží ve školách i učitele, kteří splňují zákonné požadavky jen na hraně zákona. Drží je tam proto, že je pokládají za výborné učitele. Pokud jsou někde ve školách nekvalitní nekvalifikovaní učitelé, je to zpravidla kvůli celkovému nedostatku učitelů.

Studie Rockoff, J. E., & Staiger, D. O. (2008). What does certification tell us about teacher effectiveness? Evidence from New York City. *Economics of Education review*, 27(6), 615–631. Ukazuje,

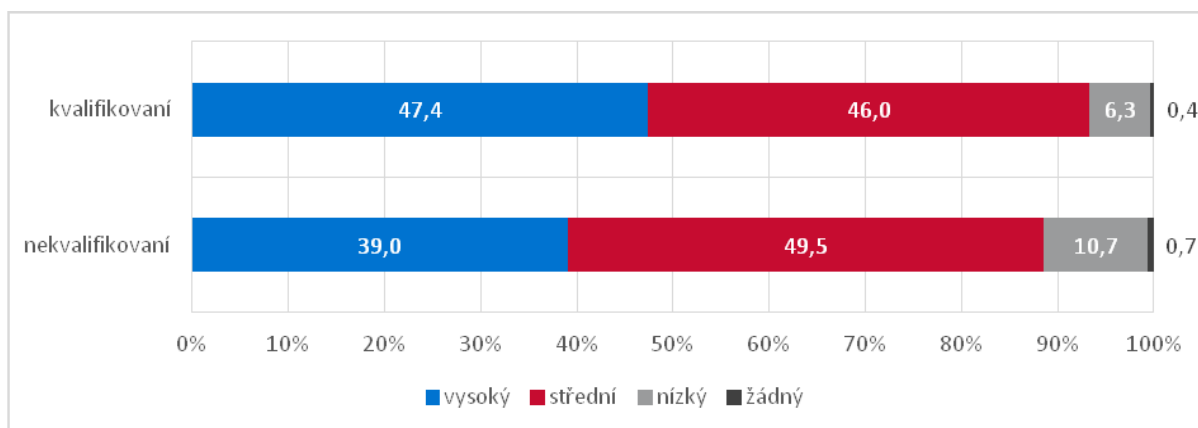
že formální certifikace není pro efektivnost výuky relevantní, pravda v amerických podmínkách. U nás podobná studie chybí. Dílčí data má k dispozici Česká školní inspekce.

Podle dokumentu ČŠI **Porovnání kvalifikovaných a nekvalifikovaných pedagogických pracovníků** (viz příloha) bylo na základních školách vyhodnoceno 8 994 hospitací z toho 90,5 % u kvalifikovaných a 9,5 % u nekvalifikovaných pedagogických pracovníků. Mj. s těmito závěry:

- *mezi kvalifikovanými a nekvalifikovanými pedagogickými pracovníky (PP) není rozdíl u stanovení cíle; kvalifikovaní PP ve vyšší míře stanovili vhodný cíl vzhledem k ŠVP (91,4 %, 87,2 % nekvalifikovaní PP)*
- *kvalifikovaní PP častěji zařazují do cíle vědomostní složku (92,3 % kvalifikovaní PP, 87,7 % nekvalifikovaní PP), naopak nekvalifikovaní ve vyšší míře zařazují do cíle dovednostní složku (60,5 % nekvalifikovaní PP, 54,8 % kvalifikovaní PP)*
- *nekvalifikovaní PP mírně častěji zařazovali samostatnou práci žáků, naopak méně často zařazovali práci ve dvojici a frontální výuku*
- *účelnost využití organizačních forem byla vyšší u kvalifikovaných PP, ale nešlo o významné rozdíly kromě samostatné práce žáků*
- *nekvalifikovaní PP ve významně nižší míře zařazovali transmisivní a komunikativní metodu výuky, práci s testem, problémové učení a názorně demonstrační metody; naopak významně častěji zařazovali dovednostně praktické metody*

Rozdíly mezi kvalifikovanými a nekvalifikovanými pedagogickými pracovníky obecně nejsou nijak velké. Je důležité si uvědomit, že mezi nekvalifikovanými PP je velký podíl těch, kteří dosahují výborných výsledků a jsou vysoce hodnoceni i ČŠI a naopak mezi kvalifikovanými je mnoho těch, kteří nejsou ČŠI hodnoceni dobře.

Obr. 1: Přínos vzdělávání pro žáky – podíl hospitací (v %)

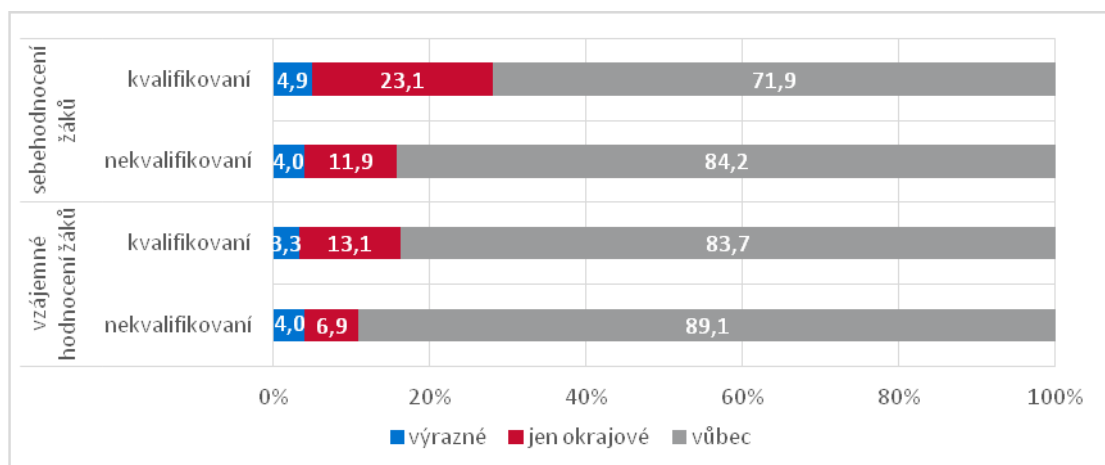

Přepočteno na absolutní čísla – z celkového počtu hospitací bylo hodin s „žádným“ přínosem u nekvalifikovaných PP pouhých 6, zato u kvalifikovaných 32. Naopak hodin s „vysokým“ přínosem bylo u nekvalifikovaných 333.

Současný zákon navíc rozlišuje jen velmi nepružně a ostře kvalifikované a nekvalifikované. Takže mezi nekvalifikovanými mohou být jak čerství maturanti třeba jen krátkodobě zaměstnaní na výpomoc, tak zkušení absolventi vysokých škol. Lze se dohadovat, že kdybychom mezi nekvalifikovanými vydělili ty, o kterých mluví pozměňovací návrh, s ukončeným magisterským vzděláním, jejich celkové hodnocení by bylo lepší než u formálně kvalifikovaných.

Ze všech dalších ukazatelů je zřejmé, že problémem kvality výuky nejsou ani tak nekvalifikovaní učitelé, ale zejména „nekvalitní“ učitelé, kterých je mezi formálně kvalifikovanými v absolutních číslech násobně více.

Obr. 2: Využití sebehodnocení žáků a vzájemného hodnocení žáků – podíl hospitací (v %)

Jak je patrné z grafu, výrazné využití moderních postupů hodnocení žáků se u kvalifikovaných a nekvalifikovaných využívá jen málo a podíl se prakticky neliší. U obou skupin výrazně převažuje hodnocení „vůbec“. Je tedy otázkou, co vlastně formální kvalifikace zaručuje.

E. Profese učitele a lékaře mají rozdílnou povahu

Argumentace analogií profese učitele s jinými regulovanými profesemi (např. lékaři, právníci) typu „*Přece byste se nenechal operovat do někoho bez lékařského titulu*“ je nekorektní.

Naprosto klíčový rozdíl mezi medicínou a pedagogikou spočívá v tom, kde a jak se můžete medicíně oproti vzdělávání a výchově dětí naučit. Zatímco operovat a jakkoli jinak léčit závažnější choroby se opravdu těžko naučíte jinde než na lékařské fakultě či v nemocnici, učit a vychovávat se učí každý od mala v rodině, pomáhá svým spolužákům, učí své děti, učí kolegy v zaměstnání, může se stát vedoucím v kroužku, vede skautský oddíl atd. Zpravidla také stráví 18 let ve škole, kde může a musí pozorovat učitele při práci. Těžko někdo strávil 18 let na operačním sále či v nemocnici.

Jsou i místa mimo formální vzdělávání v pedagogice, kde se vám dostane systematické přípravy. Skvěle to ilustruje postřeh jedné nedávné absolventky pedagogické fakulty: „*Na státnice z pedagogiky a psychologie jsem se vůbec nepřipravovala, všechno jsem to dávno znala ze Skauta. Dělal jsem léta vedoucí.*“

Pedagogika jako věda také nesnese srovnání s přírodními a technickými vědami či medicínou. Má to ovšem své podstatné příčiny, a rozhodně za to nemohou pedagogické fakulty. První spočívá v tom, že cíle vzdělávání nejsou objektivní, ale normativní – liší se kulturu od kultury a stále více i člověk od člověka. Průběh výuky mnohem více závisí na učiteli a pedagogika uznává, že k těmto cílům může vést mnoho dobrých cest, na rozdíl od *lege artis* v medicíně. Proto také např. máme dvoustupňové kurikulum, centrálně stanovené RVP a stovky a tisíce různých ŠVP.

Pro požadavek formálního vzdělání učitelů se argumentuje i riziky, která by mohla výuka vedená nekvalifikovaným učitelem přinášet. Kdyby ale vzdělávání a výchova reálně nutně vyžadovaly formální pedagogické vzdělání, proč tedy jen ve škole? Proč ho nemusí mít učitel autoškoly, lektor nebo třeba zmíněný vedoucí ve Skautu? A neměl by pak vlastně mít formální pedagogické vzdělání každý rodič? Co se děje ve škole tak specifického či v nezkušených rukou tak riskantního jako třeba v medicíně operace či aplikace silných léků, že je bezpodmínečná speciální certifikace?

Shrnuje to docentka Michaela Pišová v rozhovoru v časopise Komenský. „*Další věcí je, že učitelství se od těchto etablovaných profesí v mnohém liší. Tři hlavní rozdíly velmi pěkně shrnul v roce 1990 Fenstermacher. První je v oblasti znalostí. Etablované profese si své znalosti poměrně žárlivě střeží,*

zatímco v případě učitelství je důvodem jeho existence právě předávání znalostí. Druhý rozdíl (...) V etablovaných profesích se nestaví na osobních vztazích, ale naopak – osobní záležitosti klientů jsou mimo oblast zájmu profesionála. Učitel však musí svého žáka dobře znát – osobní věci žáka mají přímý vliv na jeho učení. Třetí rozdíl Fenstermacher nazýval reciprocitou úsilí. Aby mohla učitelova snaha vést k úspěchu, musí se nejprve setkat se snahou či úsilím na straně žáka.“

Samozřejmě je nežádoucí, aby ve školách děti učili nevzdělaní a nepřipravení lidé. Proto také pozměňovací návrh počítá jen s lidmi s úplným magisterským vysokoškolským vzděláním a ještě s dalšími omezeními a také s tím, že tito lidé nastupují nejprve do adaptačního období, kde podle § 29b novely, odst. 2: *V průběhu adaptačního období zaměstnavatel zajišťuje učiteli podporu pro dosažení profesních kompetencí učitele v jednotlivých oblastech podle § 29a; a odst. 3: Učitel v prvním kariérním stupni vykonává vzdělávací a výchovnou činnost pod metodickým vedením a s podporou uvádějícího učitele.*

F. Nejprve je nutné naplnit standard učitele

Jedním z cílů zákona o pedagogických pracovnících je profesionalizace povolání učitele. To se zatím z řady důvodů, z nichž některé jsme uvedli výše, příliš nedaří. Základem profesionalizace je ovládnutí specializovaného, jasně definovaného souboru znalostí a dovedností (viz [Vališová Alena, Kasíková \(eds.\) Hana](#), Pedagogika pro učitele, 2010). Takový soubor jsme ovšem dosud neměli. „*Je třeba začít formulováním profesního standardu – kdo je to kvalitní učitel, jakými klíčovými profesními kompetencemi má být vybaven, aby zvládal zvyšující se nároky na učitelskou profesi, jak má vypadat příprava učitelů, co je jejím jádrem (...). Profesionální standard bude východiskem k rámcovému profilu absolventa, a tím i k cílům a obsahu učitelského studia.*“ Uvedly v roce 2014 tehdejší děkanka Pedagogické fakulty UK Radka Wildová a profesorka téže fakulty Vladimíra Spilková (viz <http://www.literarky.cz/politika/domaci/16980-kam-s-nimi-s-nekvalifikovanymi-uiteli-a-s-eskym-kolstvim>).

Teprve nyní novela zákona zavádí standard učitele a příslušná vyhláška stanoví jeho obsah: § 29a, *Standard učitele, odst. 3. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem standard učitele s vymezením požadavků na profesní kompetence učitele v jednotlivých oblastech pro příslušný kariérní stupeň.*

Je logické, že dosavadní absolventi pedagogických i dalších fakult vzdělávajících učitele zatím mají velmi různé znalosti a dovednosti a že mnohé chybějí buď u všech absolventů, nebo u některých. Každý ředitel školy, který pracuje s čerstvými absolventy, potvrdí, že se setkává s nejrůznějšími nedostatky a mezerami v jejich odborné připravenosti.

Jen namátkou z poslední doby: v článku <http://www.ceskaskola.cz/2017/02/vzdelavani-ucitelu-ma-vaznou-mezeru.html> píše ředitelka Základní školy v Krásné Lípě Ivana Preyová o tom, že nikdo z pedagogů nových, ale ani těch starších není dobře připraven na řešení konfliktů s rodiči, kterých přibývá. V témže textu říká Milan Kotík z neziskové organizace Aisis, která výcvik učitelů zajišťuje: „*Pořád dokola učíme základní věci, např. jak dávat zpětnou vazbu (...). Podle ředitelů se ve vzdělání budoucích učitelů nic nezměnilo, teoretické znalosti z psychologie a pedagogiky stále neumějí uplatnit v praxi.*“ Hluboce podfinancované pedagogické fakulty jsou v obtížné situaci a těžko mohou reagovat na měnící se požadavky praxe. Nespokojenost s obsahem a kvalitou přípravy neprojevují jen ředitelé škol, ale taktéž samotní absolventi a v poslední době se přidali i studenti (viz iniciativa <http://otevreno.org/>).

V současné době máme jen útržkovité informace o tom, jak učitelé formálně kvalifikovaní podle platného zákona těmito profesními kompetencemi disponují, jak splňují požadavky standardu učitele. Obr. 2 výše naznačuje, že zřejmě i kvalifikovaní učitelé mají značné mezery (srovnej obrázek s návrhem vyhlášky ke standardu učitele bod 2.4.6 Podpora žáků při sebehodnocení). Podobně třeba

bod 2.4.4 Poskytování zpětné vazby – podle citovaného dokumentu ČŠI na středních školách kvalifikovaní učitelé neposkytují žádnou zpětnou vazbu v 17,1 % hospitací.

Jedna z námitek vůči předloženému návrhu může spočívat v tom, že návrh vlastně otevírá cestu k učitelské profesi zcela mimo pedagogické fakulty, ve vyhrocené podobě by pedagogické fakulty bylo možné zrušit. To samozřejmě nikdo nežádá ani nemá v úmyslu. Naopak je třeba pedagogické fakulty posunout na novou kvalitativní úroveň.

V současné době je ovšem zřejmé, že absolvování pedagogické fakulty žádný jasně definovaný soubor znalostí a dovedností, který by naplňoval standard učitele, nezaručuje. Namátková prohlídka³ okruhů otázek ke státní závěrečné zkoušce z pedagogiky a psychologie na různých fakultách jen potvrzuje, že se navzájem velmi liší a že v řadě položek nepokrývají navrhovaný standard učitele. Absolvent pedagogické fakulty je tedy „*profesními kompetencemi učitele v jednotlivých oblastech pro příslušný kariérní stupeň*“ vybaven víceméně nahodile.

Rozpor mezi formální kvalifikací a skutečnou odbornou připraveností tak další profesionalizaci povolání učitele spíše škodí, než prospívá. Zatím stavíme dům od střechy, požadujeme formální kvalifikaci, ačkoli víme, že nezaručuje potřebné profesní kompetence. Tím dáváme najevo, že rezignujeme na skutečnou kvalitu této kvalifikace, čímž snižujeme její hodnotu.

Až do regionálního školství začnou nastupovat první absolventi fakult připravujících učitele, u nichž bude záruka, že splňují požadavky standardu učitele, pak bude jistě na místě možnost vstoupit do profese učitele jinak zrušit. Bude ale trvat minimálně dva roky, než pedagogické fakulty stanoví rámcový profil absolventa v souladu se standardem učitele, a dalších pět let, než první absolventi nastoupí do škol. Proto také návrh počítá s omezením na sedm let. Do té doby je třeba vynaložit maximální úsilí a podporu pedagogickým fakultám, aby mohly kvalitně a efektivně plnit úkoly, které před ně zkvalitnění českého školství klade.

3

³ <http://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2014/11/pozadavky.doc>; <http://www.kpg.zcu.cz/STATNICE/MSLPGPS.doc>; <http://www.pf.jcu.cz/structure/departments/kpe/szz-pev-pedagogika.html>; http://kpv.upol.cz/download/2016/Okruhy-SZZ-pedagogika-1-stupen-ZS_U1STZS.pdf 2007; <http://www.uhk.cz/Download/?DocumentID=19411>. Někde doporučená literatura končí rokem 2004, což je při vývoji v některých oborech psychologie i pedagogiky zážející. O to více, že Rámcové vzdělávací programy byly vydány až v roce 2005. Jak tedy fakulty připravují své absolventy např. na to, aby u žáků rozvíjeli klíčové kompetence podle RVP? Pravda, např. na PedF UHK pracují s nejmodernější literaturou. Rozhodně však platí, že výstupy z různých fakult vzdělávacích učitele jsou velmi rozdílné.